

Економіка

УДК:338.439.02:631.1(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16976176>

**Вертикальна агропромислова інтеграція як механізм ефективного
розвитку аграрних підприємств**

Гримак Олег Ярославович,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри історії України та економічної теорії

Львівський національний університет

ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0515-1663>

Остафійчук Артем Григорович,

аспірант кафедри економіки та бізнесу в АПК імені Івана Поповича

Львівський національний університет

ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Львів, Україна

<https://orcid.org/0009-0006-1471-0662>

Табацкова Ганна Вячеславівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств,

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7306-4270>

Прийнято: 15.08.2025 | Опубліковано: 28.08.2025

Анотація: Постійні зміни в аграрній економіці вимагають подальшого розвитку інтеграційних форм аграрних підприємств та суміжних галузях

агропромислового комплексу. **Метою статті** є дослідження сутності вертикальної агропромислової інтеграції аграрних підприємств для їх ефективного розвитку в умовах науково-технічного співробітництва. **Методи дослідження** включають загальні наукові методи абстрагування, аналізу та синтезу. З метою досягнення дослідницьких завдань у роботі застосовано діалектичний метод наукового пізнання. Абстрактно-логічний метод теоретичних та фактичних узагальнень використано для формулювання висновків та пропозицій. Інформаційною базою дослідження стали наукові праці українських вчених за розглянутою темою, результати власних досліджень авторів тощо. **Результати дослідження** виявили, що агропромислова інтеграція розглядається як створення нової, більш загальної надсистеми, яка утворюється з урахуванням об'єднання низки підсистем, як цілеспрямований процес зближення інтересів, зміцнення виробничо-господарських зв'язків та відносин учасників відтворення сільськогосподарської продукції, об'єднання в єдиний технологічний процес стадій та етапів, який здійснюється за допомогою певних організаційних, економічних та правових механізмів, що в результаті призводить до повного або часткове організаційне злиття. Опрацьовано наукові підходи до вивчення теоретичних та концептуальних аспектів розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі для ефективного розвитку аграрних підприємств та їх науково-технічного співробітництва. Розроблено та обґрунтовано схему класифікації інтеграції в аграрній сфері та визначено типи сучасних інтегрованих структур, характерних для вітчизняного агропромислового комплексу. Запропоновано механізм вибору найефективнішої форми агропромислової інтеграції, що здійснюється на основі відповідного критерію, який визначається на основі аналізу основних організаційних, економічних та правових форм інтеграції, з одного боку, та цілей і завдань створеної інтегрованої структури, з іншого боку. **Висновки.** На основі проведеного дослідження можемо констатувати, що в процесі вертикальної агропромислової інтеграції заходи щодо оздоровлення фінансового становища

аграрних підприємств повинні поєднуватися з інституційними та структурними трансформаціями, заснованими на можливості концентрації власності шляхом купівлі, обміну, оренди нерухомості, землі, привласнення та злиття, а також іншими методами створення ефективно та стійко діючих структур.

Ключові слова: вертикальна агропромислова інтеграція, аграрне підприємство, синергетичний підхід, інтегровані структури, агропромисловий комплекс.

**Vertical agro-industrial integration as a mechanism for the effective
development of agricultural enterprises**

Hrymak Oleg

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of History
of Ukraine and Economic Theory
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0515-1663>

Ostafiichuk Artem

postgraduate of the Department of Economics and Business in the Agricultural
Industry named after Ivan Popovych
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0006-1471-0662>

Tabatskova Ganna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Business Economics,
Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7306-4270>

Abstract: Constant changes in the agrarian economy require further development of integration forms of agricultural enterprises and related branches of the agro-industrial complex. **The purpose** of the article is to study the essence of vertical agro-industrial integration of agricultural enterprises for their effective development in conditions of scientific and technical cooperation. **Research methods** include general scientific methods of abstraction, analysis and synthesis. In order to achieve research objectives, the dialectical method of scientific knowledge was applied in the work. The abstract-logical method of theoretical and factual generalizations was used to formulate conclusions and proposals. The information base of the study was the scientific works of Ukrainian scientists on the topic under consideration, the results of the authors' own research, etc. **The results** of the study revealed that agro-industrial integration is considered as the creation of a new, more general supersystem, which is formed taking into account the unification of a number of subsystems, as a purposeful process of convergence of interests, strengthening of production and economic ties and relations of participants in the reproduction of agricultural products, unification into a single technological process of stages and phases, which is carried out using certain organizational, economic and legal mechanisms, which ultimately leads to a complete or partial organizational merger. Scientific approaches to the study of theoretical and conceptual aspects of the development of integration processes in the agro-industrial complex for the effective development of agricultural enterprises and their scientific and technical cooperation have been developed. A classification scheme for integration in the agricultural sector has been developed and substantiated, and types of modern integrated structures characteristic of the domestic agro-industrial complex have been identified. A mechanism for selecting the most effective form of agro-industrial integration is proposed, which is carried out on the basis of an appropriate criterion, which is determined on the basis of an analysis of the main organizational, economic and legal forms of integration, on the one hand, and the goals and objectives of the created integrated structure, on the other hand. **Conclusions.** Based on the research conducted, we can state that in the process of vertical agro-industrial integration,

measures to improve the financial situation of agricultural enterprises should be combined with institutional and structural transformations based on the possibility of concentrating ownership through the purchase, exchange, lease of real estate, land, appropriation and merger, as well as other methods of creating effectively and sustainably operating structures.

Keywords: vertical agro-industrial integration, agricultural enterprise, synergistic approach, integrated structures, agro-industrial complex.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтеграційні процеси інтенсивно розвиваються в агропромисловому комплексі. Постійні зміни в аграрній економіці вимагають подальшого розвитку інтеграційних форм аграрних підприємств та суміжних галузях агропромислового комплексу. Стан агропромислового виробництва, та створення основ ефективної економічної політики вимагають нових підходів до визначення напрямків розвитку інтеграції аграрних підприємств, а також інтеграції в галузі аграрного виробництва.

Водночас, відсутність збалансованих та комплексних підходів до управління інтеграційними процесами агропромислового комплексу перешкоджає розвитку цих процесів та не дозволяє активно впроваджувати найефективніші організаційно-економічні форми інтеграції. Розвинені форми інтеграції агропромислового комплексу часто монополізують місцеві ринки та функціонують без урахування економічних інтересів сільськогосподарських виробників. На сучасному етапі не налагоджено організаційні форми та ефективні механізми координації спільної діяльності, взаємодії секторів агропромислового комплексу та розвитку інтеграційних процесів, що перешкоджає розвитку аграрних підприємств та науково-технічного співробітництва. Все це свідчить про те, що розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо розвитку економічної інтеграції підприємств АПК є дуже важливою для подолання економічної кризи, подальшої стабілізації агропромислового виробництва та забезпечення продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вертикальної агропромислової інтеграції аграрних підприємств перебуває у центрі уваги вітчизняних дослідників [1-18]. Водночас зазначене питання залишається недостатньо систематизованим в умовах сучасних викликів. Зокрема, Багаліка Т.О. [1] довів, що забезпечення організації роботи шляхом постачання ресурсів через інтеграційні ресурси дозволить розширити ринок збуту сільськогосподарської продукції, контролювати витрати, а також створювати широкі можливості для подальшого розвитку вітчизняного аграрного бізнесу, а сучасні інтеграційні процеси у сільському господарстві мають розвиватися в умовах становлення ринкових кооперативних відносин. Данкевич Є. М. [2] вивчив та проаналізував теоретичні та методологічні засади стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки та встановив, що для подальшого розвитку міжгалузевої інтеграції необхідна відповідна стратегія. Дацій О. І., Пирог В. В. та Осатюк А. В. [3] розробили авторську концепцію розвитку вертикально інтегрованих структур, спрямовану на забезпечення продовольчої безпеки України, підвищення ефективності функціонування сільського господарства, зниження транзакційних витрат, збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю. Власенко Т. [4] провів аналіз інноваційних підходів до управління трансформацією виробничих структур у інтегрованих сільськогосподарських підприємствах. Загірняк Д. та Стефківська Ю. [5] підкреслили важливість створення наукових парків як платформ для інтеграції науки, агробізнесу та державного управління. Кизенко О. О., Серобян А. М. [6] узагальнили існуючі стратегії управління вертикально інтегрованими компаніями, сформували матрицю стратегій та визначили практичні особливості для вертикально інтегрованих компаній України. Ковбаса О. та Мазний В. [7] розглянули основні стимули та перешкоди для формування і розвитку таких процесів, а також потенціал ключових форм інтеграції - міжгалузевої, вертикальної та горизонтальної. Кукса В.М., Власенко О.І. та Бойко А.О. [8] стверджують, що умовах жорсткої конкуренції на ринку

сільськогосподарських товарів та продовольства великі інтегровані структури, використовуючи переваги спеціалізації, концентрації та кооперування, здатні в короткий період досягти високого рівня товарності та рентабельності виробництва. Куценко І. [9] аргументував, що вертикальна інтеграція в агропромислові структури холдингового типу нині є більш вдалими організаційними формами. Миськів Г.В. та Тагієв Є.А. [10] дослідили сутність та види інтеграційних стратегій, що використовуються підприємствами для досягнення конкурентних переваг з метою розширення бізнесу та збільшення ринкової частки. Патица Н. І. [11] через призму підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України визначив напрями та перспективи його інтеграції у світовий аграрний ринок. Петленко Ю.В. [12] визначив сутність і передумови вертикальної інтеграції, розглянув роль, переваги й недоліки вертикальної інтеграції та дослідив особливості вертикальної інтеграції в агропромисловому секторі. Півень А. В. [13] виділив рівні інтеграції господарюючих суб'єктів у відповідності до елементів, що входять в інтеграційне об'єднання: рівень фірмової взаємодії, рівень корпоративної взаємодії, рівень галузевої взаємодії. Спаський Г. В. та Швець А. А. [14] довели, що ефективний розвиток інтегрованих відносин в аграрному секторі економіки за участю господарств населення передбачає вирішення проблеми перетину інтересів трьох інституційних агентів - держави, підприємницьких структур та власне господарств сільського населення. Третьяк А. [15] встановив, що вертикальна інтеграція сприяє покращенню координації виробничих підрозділів та оптимізації ресурсного потенціалу підприємств, що, в свою чергу, знижує витрати і підвищує економічну ефективність. Фімяр С.В. та Присяжненко В.М. [16] основну увагу приділили становленню вертикально інтегрованих структур, що охоплюють усі етапи аграрного виробництва - від вирощування сировини до реалізації готової продукції та провели аналіз таких структур, зокрема їхньої ефективності, масштабності та впливу на продовольчу безпеку. Шацька З. Я. [17] визначила, що

в сучасній світовій економіці процес інтеграції може відбуватися в різних формах у просторі і часі, що посилюється і прискорюється під дією світових процесів глобалізації, і зумовлює формування різних видів підприємницьких структур на всіх рівнях ієрархії світової економіки. Шпикуляк О.Г. та Шпикуляк В.О. [18] виокремили організаційно-економічні ознаки інтеграції в аграрному секторі з оцінкою особливостей реалізації міжнародного вектору цього процесу та кваліфікували сутність поняття «інтеграція у міжнародний економічний простір» й проаналізували флуктуації агрогосподарської системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковому внеску провідних вчених, зазначимо, що низка теорій і концепцій щодо вертикальної агропромислової інтеграції аграрних підприємств досі залишаються нерозкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики та актуальність дослідження. Особливо актуальним є формування нових підходів націлених на визначення теоретичних та концептуальних аспектів науково-обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі для ефективного розвитку аграрних підприємств та їх науково-технічного співробітництва. Важливість дослідження зумовлена необхідністю реалізації синергетичного підходу при побудові агропромислових інтегрованих формувань, заснованого на еквівалентності економічних відносин, забезпечення кумулятивного (синергетичного) ефекту спільної діяльності, створення відносин, вигідних для всіх учасників. Запропоноване дослідження спрямовано на розробку та обґрунтування детальної схеми класифікації інтеграції в аграрній сфері, що включає 11 форм і напрямів інтегрованих формувань та визначення типів інтегрованих структур, характерних для вітчизняного агропромислового комплексу. З огляду на важливість проблематики, у межах цього дослідження запропоновано механізм вибору найефективнішої форми інтеграції, що має здійснюватися на основі відповідного критерію, який визначається на основі аналізу основних організаційних, економічних та правових форм інтеграції, з одного боку, та цілей

і завдань створеної інтегрованої структури, з іншого боку. Результати дослідження допоможуть поглибити наукове розуміння стратегій формування вертикально інтегрованих формування, що включають підприємства всього технологічного ланцюжка, аж до оптової та роздрібної торгівлі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сутності вертикальної агропромислової інтеграції аграрних підприємств для їх ефективного розвитку в умовах науково-технічного співробітництва.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

– дослідити наукові підходи до вивчення теоретичних та концептуальних аспектів розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі для ефективного розвитку аграрних підприємств та їх науково-технічного співробітництва;

– розробити та обґрунтувати схему класифікації інтеграції в аграрній сфері та визначити типи сучасних інтегрованих структур, характерних для вітчизняного агропромислового комплексу;

– запропонувати механізм вибору найефективнішої форми агропромислової інтеграції, що має здійснюватися на основі відповідного критерію, який визначається на основі аналізу основних організаційних, економічних та правових форм інтеграції, з одного боку, та цілей і завдань створеної інтегрованої структури, з іншого боку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковому розумінні загальноприйнятою є ідея інтеграції як об'єднання господарюючих суб'єктів, що поглиблює їхню взаємодію на основі координації та гармонізації економічних інтересів. Такий підхід реалізується в договірній або контрактній формі інтеграції. У разі розвитку власницької форми інтеграції головним завданням власників ресурсів, які інвестують в агропромислове виробництво, є не координація інтересів учасників та досягнення рівності їхніх відносин, а отримання економічної вигоди від інвестованого капіталу. Приватний капітал

інвестується в сільське господарство за активної підтримки держави. Тому в сучасних інтегрованих утвореннях, окрім загальновизнаних стимулів їх розвитку, з'явилися й інші мотиви (політичні, психологічні та інші мотиви в статті не розглядаються).

Вертикальна інтеграція призводить до ефекту масштабу. Це відбувається в результаті концентрації виробництва, коли проявляється так званий ефект технічного масштабу, який вважався основним у системі планування.

Ще одним стимулом до інтеграції є ефект розширення або диверсифікації сфери діяльності. Інтеграторами-інвесторами є організації промислових секторів та фінансових структур (незалежний тип), а також організації агропромислового комплексу (пов'язаний тип). Ефект розширення сфери діяльності спонукає різні підприємства диверсифікувати свою діяльність та зменшувати ризики. Сфера діяльності також впливає на доступність кредитних ресурсів та можливість страхування ризиків, що виникають у результаті підприємницької діяльності. Великі структури, сформовані на принципах вертикальної інтеграції, мають незрівнянні переваги як у кредитному середовищі, так і у сфері страхування.

Наступним стимулом вертикальної інтеграції є економія на трансакційних витратах. Вважається, що вони становлять приблизно 40% загальних витрат. Зміни величини трансакційних витрат є показником життєвого циклу вертикально інтегрованого підприємства. Зі зростанням вертикальна інтеграція послаблюється та замінюється іншими формами організації ринку та вертикального контролю.

Агропромислова інтеграція найактивніше здійснюється в регіонах з відносно сприятливішими умовами виробництва, а також на територіях, максимально наближених до сільськогосподарських ринків та мають добре сформовану або активно розвивається виробничу та соціальну інфраструктуру.

У рамках різних концепцій аргументи «за» та «проти» інтеграції можна узагальнити наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Аргументи, що сприяють та обмежують інтеграцію

Наукові аргументи	
<i>Проти інтеграції</i>	<i>За інтеграцію</i>
<ul style="list-style-type: none">- створює основи для зміцнення монопольної влади;- служить стратегічним бар'єром для входу на ринок потенційних конкурентів;- обмежує цінову конкуренцію.	<ul style="list-style-type: none">- призводить до економії витрат на масштабі виробництва та масштабах сфери діяльності;- вирішує проблему «зовнішніх ефектів» чи «провалів» ринку.

Джерело: власна розробка авторів

В інституційній теорії основною причиною розвитку вертикальної інтеграції є зниження трансакційних витрат. На думку О. Вільямсона, трансакційні витрати є аналогом механічного тертя в техніко-технологічних процесах. На основі цієї теоретичної гіпотези проведено порівняльний аналіз сучасних техніко-технологічних та організаційно-економічних процесів (табл.2).

З точки зору теорії трансакційних витрат, перевагами вертикальної інтеграції має бути економія витрат, пов'язаних з реалізацією та специфікацією прав власності. Як їх можна виміряти, щоб визначити ступінь інтеграції виробництва: високий чи низький? Вважається, що вони становлять приблизно 40% від загальних витрат. Зміни величини трансакційних витрат є показником життєвого циклу вертикально інтегрованого підприємства.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз процесів у техніко-економічних системах

Техніко-технологічні процеси	Організаційно-економічні процеси
Чи правильно встановлений двигун агрегату? Чи не спостерігаються збої у його роботі?	Чи узгоджуються економічні інтереси учасників інтеграції? Чи мають місце конфлікти?
Чи змащені його частини і чи не працює він у холосту?	Чи має місце опортуністична поведінка партнерів у інтеграційних зв'язках?
Чи є втрати енергії та інших ресурсів від порушень у роботі у технічній системі?	Чи набувають рівні економічні можливості та вигоди всі учасники від спільної інтегрованої діяльності?

Джерело: власна розробка авторів

Теоретично найбільший ефект досягається на початковому етапі розвитку, а його величина поступово зменшується на завершальному етапі. Зі зростанням вертикальна інтеграція послаблюється та замінюється іншими формами організації ринку та вертикального контролю.

Згідно з теорією, метою інтеграції є забезпечення кумулятивного (синергетичного) ефекту спільної діяльності, створення відносин, вигідних для всіх учасників. Це досягається шляхом визначення індивідуального внеску кожного учасника в кінцевий результат та встановлення порядку розподілу фінансового результату. У цьому випадку основною проблемою є обґрунтування критерію еквівалентності.

Таким критерієм може бути наявність виробничих ресурсів на кожному етапі розподілу продукції. Підхід, заснований на еквівалентності економічних відносин, може бути реалізований в об'єднаннях рівноправних партнерів з використанням так званої «м'якої» форми інтеграції. В інтегрованих утвореннях жорсткого типу, побудованих на відносинах підпорядкування, тобто управління та контролю материнської (провідної) організації дочірніми компаніями та філіями, економічні відносини структуровані по-іншому. Реалізація синергетичного підходу при побудові інтегрованих холдингових структур представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Характеристики інтегрованих структур з урахуванням синергетичного підходу

Ознаки розвитку	Характеристика
1. <i>Нелінійність</i>	Як системи, що самоорганізуються, вони нерівноважні та їх організаційна структура постійно зазнає змін. Нестабільні у своєму розвитку.
2. <i>Багатоваріантність</i>	Створюються за різними схемами: шляхом купівлі акцій (вкладів) у статутному (складковому) капіталі, на основі договорів, шляхом новоствореної організації.
3. <i>Стан біфуркації</i>	Роздвоєність та поділ за функціональною та галузевою ознаками. Ведення бізнесу з багатьох напрямків.
4. <i>Стрибокподібність</i>	Сплеск інтеграційних процесів та створення великих інтегрованих структур з державною участю, який спостерігався з 2000 по 2005 рр., надалі набуло дифузного їх розвитку. Це призвело до зміни характеру

	їхньої дії та складу учасників. З 2006 р. до сільського господарства прийшли нові оператори.
--	--

Джерело: власна розробка авторів

Процеси агропромислової інтеграції характерні й для зарубіжних країн, де можна виділити такі основні форми реалізації:

- структури, створені шляхом об'єднання капіталу та праці фізичних та юридичних осіб (корпорації, кооперативи);
- підприємства з повним технологічним циклом від виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції до кінцевих споживачів;
- договірна система відносин між сільськогосподарськими виробниками, переробними, збутовими та іншими організаціями;
- об'єднання, створені без утворення юридичної особи та керовані підприємством-інтегратором, яке співпрацює з іншими структурами на договірних засадах або бере участь у формуванні їх активів;
- участь, коли об'єднані підприємства зберігають статус юридичної особи, але частково або повністю втрачають свою самостійність і переходять під контроль організації-засновника щодо своєї виробничої або торговельної діяльності.

Стимулами активізації інтеграційних процесів в аграрному секторі є єдність технологічного циклу виробництва продуктів харчування та синергетичний ефект, що виникає внаслідок ефекту масштабу, поєднання додаткових ресурсів та фінансової раціоналізації за рахунок зниження трансакційних витрат.

Вивчаючи досвід інтеграції в агропромисловому комплексі, можна виділити кілька варіантів інвестування в сільськогосподарські підприємства та формування агропромислових формувань в агропромисловому комплексі.

Перший шлях полягає в залученні інвесторів через державні адміністративні структури (обласні, районні органи влади тощо) з їх фінансовою участю у статутному капіталі створеної інтегрованої структури.

Другий шлях створення інтегрованих структур базується на входженні до агропромислового комплексу великих підприємств, які інвестують свій наявний капітал у сільськогосподарське виробництво.

Вибір найефективнішої форми інтеграції має здійснюватися на основі відповідного критерію, який визначається на основі аналізу основних організаційних, економічних та правових форм інтеграції, з одного боку, та цілей і завдань створеної інтегрованої структури, з іншого боку, та відповідає логіці механізму, представленого на рисунку 1.

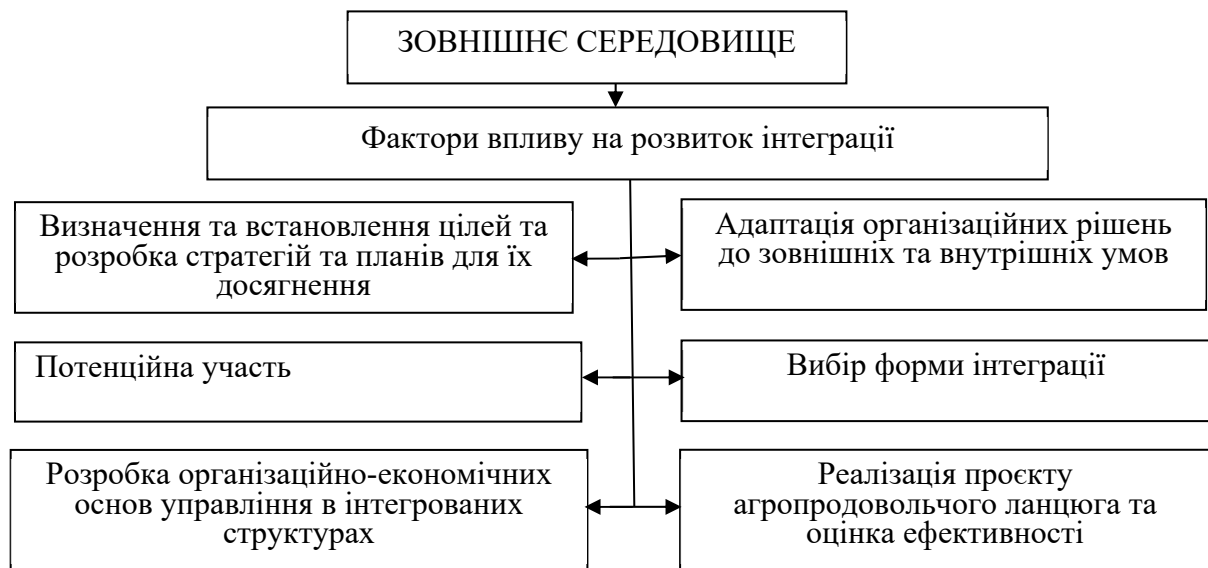

Рис. 1. Механізм прийняття рішення про формування вертикально інтегрованої структури в АПК

Джерело: власна розробка авторів

Наразі можна виділити такі типи інтегрованих структур, характерні для вітчизняного агропромислового комплексу:

- сільськогосподарські кооперативні структури, до яких переробні підприємства включені як підприємства, що обслуговують сільськогосподарських виробників;

- асоціації, що об'єднують підприємства у відтворювальному виробничому циклі на основі узгодження інтересів, переважно на некомерційній основі;

- агрохолдинги переробних підприємств та сільськогосподарських виробників на основі спільної власності.

Водночас, саме остання із згаданих форм агропромислової інтеграції набуває дедалі більшої популярності. Досвід організації цих структур у показує, що, по-перше, формування власності агропромислового комплексу повинні базуватися на створенні юридичних осіб, а не на договорах. Тому перевагу слід надавати правово-правовим відносинам, оскільки вони є більш стабільними, стимулюють діяльність інвестора-інтегратора та несуть більшу відповідальність за свою діяльність стосовно своїх дочірніх підприємств; по-друге, особливу увагу слід приділяти розвитку правово-правових відносин між учасниками в рамках створених агрохолдингів.

Діяльність холдингових компаній базується на принципах корпоративного управління. Холдингова група включає материнську компанію (керівництво) та мережу сільськогосподарських підприємств, філій та інших окремих структурних підрозділів, що залежать від дочірніх компаній. Це ускладнює процедури узагальнених розрахунків, необхідних для оцінки діяльності цих структур. Для вирішення цієї проблеми необхідно вести консолідовану фінансову звітність для всієї холдингової групи. Правила, що регулюють складання таких звітів, не є обов'язковими, тому на практиці консолідований облік та звітність не ведуться.

В інтегрованих агропромислових структурах, що є різновидом домогосподарств, використовуються різні підходи до формування земельних відносин усередині підприємства, незалежно від їх організаційно-правової форми та розміру земельної площі.

Підсумовуючи існуючу практику, можна виділити основні напрямки, де сільськогосподарські угіддя (рілля) передаються до структури домогосподарств:

в оренду на різні терміни; під статутний капітал; у довірче управління; на довічне утримання із залежністю; на продаж.

Тут слід зазначити, що інвестори, які масово скуповують місцеві сільськогосподарські підприємства, мають неоднозначний вплив на розвиток сільських територій. З одного боку, вони часто оптимізують управління сільськогосподарськими підприємствами, керівництво яких у деяких випадках керувало підприємством у власних інтересах. З іншого боку, сільська місцевість іноді практично не відчуває позитивних змін, оскільки підвищення продуктивності праці часто призводить до звільнень та зростання безробіття, а запроваджена система ухилення від сплати податків не дозволяє генерувати доходи до місцевого бюджету.

Найбільш успішними є вертикально інтегровані формування, що включають підприємства всього технологічного ланцюжка, аж до оптової та роздрібної торгівлі. Об'єднання сільськогосподарських, переробних та торговельних підприємств в єдину інтегровану структуру знижує вартість сировини, значно економить на податках при переході від одного етапу виробництва до іншого та зменшує трансакційні витрати.

Державна підтримка відіграє особливо важливу роль у розвитку агропромислової інтеграції. Водночас, концептуальними положеннями, що визначають напрямки державної підтримки інтеграції агропромислового комплексу, є такі постулати:

- агропромислова інтеграція - це економічно виправдана та перспективна форма об'єднання підприємств різних галузей, коли ці підприємства органічно технічно та економічно пов'язані між собою на основі оптимальної концентрації виробництва;

- здійснюється поєднання послідовних етапів переробки сільськогосподарської сировини; створюються ефективні ринкові структури, що знижують трансакційні витрати на виробництво, переробку та розподіл готової продукції.

Поступовий розвиток відносин у системі інтегрованих бізнес-структур визначається такими факторами. По-перше, послаблення впливу фінансової кризи на аграрну економіку. По-друге, орієнтація на підтримку продовольчої незалежності та досягнення продовольчої безпеки за рахунок вітчизняного виробництва. По-третє, досвід, отриманий завдяки програмному підходу до управління сільським господарством на федеральному та регіональному рівнях.

На основі аналізу різних точок зору щодо змісту процесів агропромислової інтеграції нами агропромислова інтеграція розглядається як створення нової, більш загальної надсистеми, яка утворюється з урахуванням об'єднання низки підсистем, як цілеспрямований процес зближення інтересів, зміцнення виробничо-господарських зв'язків та відносин учасників відтворення сільськогосподарської продукції, об'єднання в єдиний технологічний процес стадій та етапів, який здійснюється за допомогою певних організаційних, економічних та правових механізмів, що в результаті призводить до повного або часткового організаційного злиття.

Дослідження показало, що на сучасному етапі в агропромисловому комплексі намітилися такі форми інтегрованих формувань (рис.2).

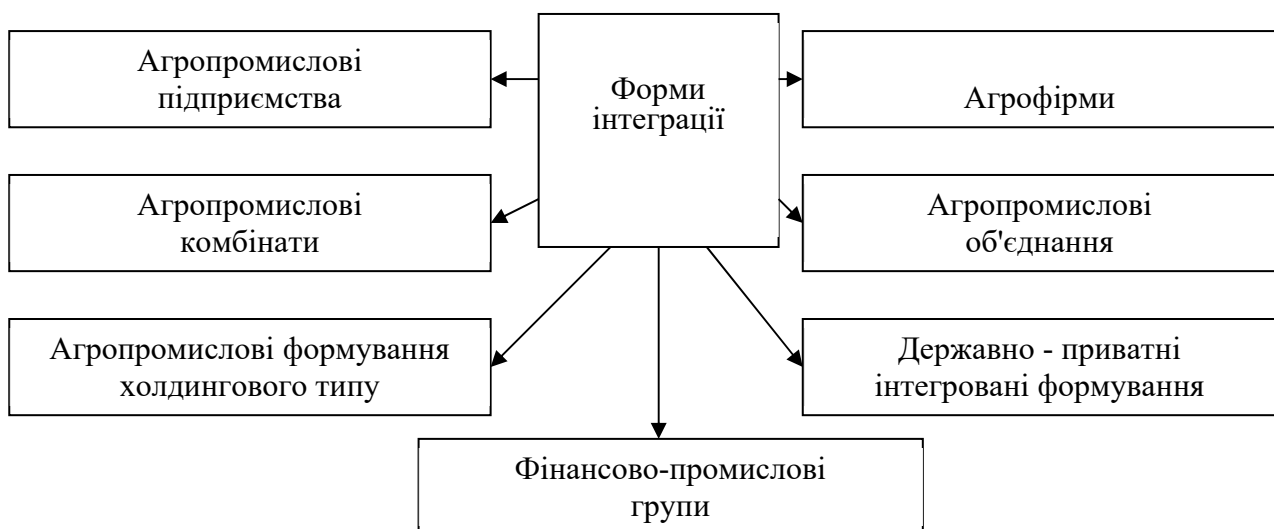

Рис. 2. Форми агропромислової інтеграції

Джерело: власна розробка авторів

Отже, агропромислова інтеграція - це процес об'єднання незалежних підрозділів до одного з технологічних комплексів, що базується на загальному огляді інтересів, зміцненні економічних зв'язків організацій, збільшенні прибутку при використанні переваг консолідації матеріальних та фінансових ресурсів та її меті розширення Конкурентоспроможності, розширення ринку збуту харчових продуктів, сільськогосподарської продукції та сировини, підвищення ефективності виробництва.

Крім того, розвиток агропромислового комплексу у сучасних умовах припускає формування тісних виробничо-економічних взаємозв'язків між підприємствами сільського господарства та підприємствами промисловості. Інтеграційні процеси в аграрній сфері є об'єктивно доцільними.

Проведений у цьому дослідженні теоретичний аналіз різних характеристик та класифікацій інтеграції в аграрній сфері дозволив нам обґрунтувати детальну схему класифікації, що включає 11 форм і напрямів (рис. 3).

Наразі в регіонах апробуються різні інноваційні форми розвитку сільського господарства, засновані на взаємодії великих та дрібних фермерів. До них належать мережеві сімейні ферми, агропромислові парки, кластери тощо.

В результаті зацікавленість держави в розвитку різних форм інтеграції та кооперації не зменшується. Це означає, що необхідно посилювати їх наукове обґрунтування та шукати нові форми та механізми, адаптовані до реальних економічних умов. Однією з умов нормального функціонування інтегрованих бізнес-груп має бути баланс ресурсів і технологій.

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо констатувати, що в процесі вертикальної агропромислової інтеграції заходи щодо оздоровлення фінансового становища аграрних підприємств повинні поєднуватися з інституційними та структурними трансформаціями, заснованими на можливості концентрації власності шляхом купівлі, обміну, оренди нерухомості, землі, привласнення та злиття, а також іншими методами створення ефективно та стійко діючих структур.

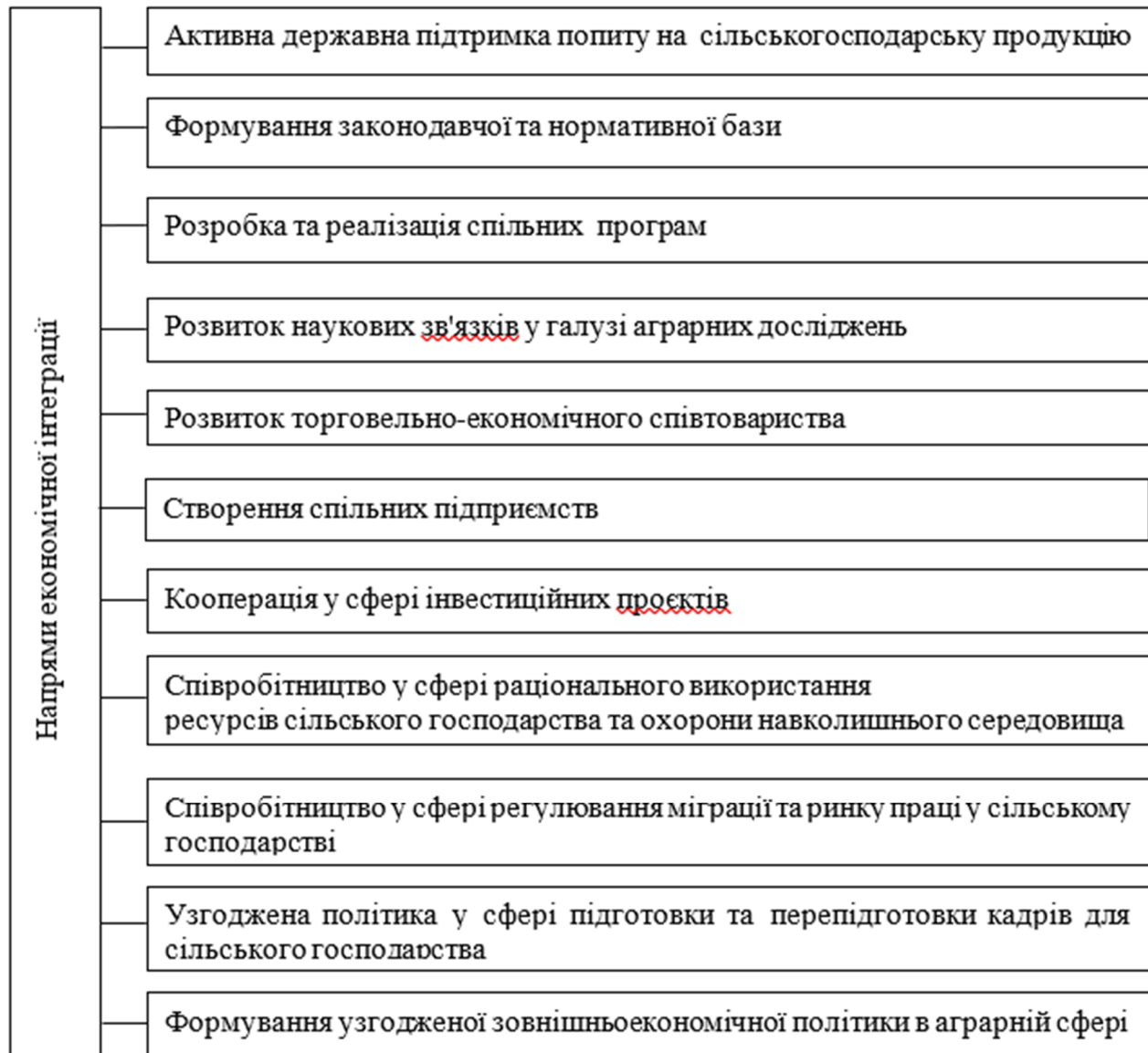

Рис. 3. Основні напрями економічної інтеграції в аграрній сфері

Джерело: власна розробка авторів

Забезпечення органів управління інформацією, що дозволяє об'єктивніше судити та приймати ефективні рішення щодо розвитку інтегрованих формувань та надання їм державної підтримки. У зв'язку з цим було б обґрунтованим проведення спеціального обстеження цих структур, за підсумками якого можна було б уточнити низку напрямів в агропродовольчій політиці, що зумовлює перспективу подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Багаліка Т.О. Теоретичні аспекти формування кооперації та інтеграції в аграрному секторі економіки. *Економічний простір*. № 197, 2025. С.135-140. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.197.135-140>
2. Данкевич Є. М. Теоретичні та методологічні імперативи стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 24–31.
3. Дацій О. І., Пирог В. В., Осатюк А. В. Розвиток вертикально інтегрованих структур за умов реалізації інноваційної агропродовольчої політики України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Економічні науки. 2023. № 2 (69). С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/69-1>
4. Власенко Т. Інноваційні підходи до управління трансформацією організаційних структур інтегрованих аграрних підприємств. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. №3. С. 236–241. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-33>
5. Загірняк, Д., & Стефківська, Ю. (2025). Дослідження інституціональних механізмів забезпечення інноваційного розвитку вітчизняного насінництва в умовах Євроінтеграції АПК України. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"* (економічні науки), (2), 25–30. вилучено із <http://es.khpi.edu.ua/article/view/329212>
6. Кизенко О. О., Серобян А. М. Стратегії вертикальної інтеграції в енергетичному секторі України: досвід лідерів у контексті сучасних викликів. *Стратегія економічного розвитку України*. 2024. №55. С.97-110. DOI <https://doi.org/doi.org/10.33111/sedu.2024.55.097.112>
7. Ковбаса О., Мазний В. (2024). Сучасні аспекти розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України. *Економіка та суспільство*, (60). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-107>
8. Кукса В.М., Власенко О.І., Бойко А.О. Інтеграційні процеси та їх значення для розвитку малих форм підприємництва в аграрному бізнесі.

Економічний простір. № 189, 2024. С.191-195. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-35>

9. Куценко І. Вплив інтеграції на розвиток суб'єктів аграрного сектора економіки. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2018. Vol. 4, № 3. С. 86–103.

10. Миськів Г.В., Тагієв Є.А. Роль інтеграційних стратегій у розширенні бізнесу та створенні ланцюгів вартості. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 2 (12), 2024. С.66-76. <https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.066>

11. Патица Н. І. Напрями та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий аграрний ринок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 23, частина 2. 2019. С.53-60

12. Петленко Ю.В. Вертикальна інтеграція в агропромисловому комплексі: сутність, переваги та недоліки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 5 (77). С.25-32

13. Півень А. В. Структурні особливості інтегрованих об'єднань підприємств агропромислового виробництва. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 3. С. 386–392. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-42>

14. Спаський Г. В., Швець А. А. Формування та розвиток інтеграції агропромислового виробництва в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 97 - 107. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201903097>

15. Третяк А. (2024). Роль вертикальної інтеграції в управлінні трансформаційними процесами. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 334(5), 507-512. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-76>

16. Фімяр С.В., Присяжненко В.М. Вертикально інтегровані структури у системі регіонального сільського господарства: статистика та державне

регулювання. *Агросвіт*. № 14, 2025. С.151-159. DOI:
<https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.14.151>

17. Шацька З. Я. Інтеграційні форми підприємницьких структур в світовій економічній системі. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7315> (дата звернення: 06.08.2025).
DOI: 10.32702/2307-2105-2019.10.45

18. Шпикуляк О.Г., Шпикуляк В.О. Інтеграція аграрних підприємств у міжнародний економічний простір в умовах інституційних турбулентностей воєнного часу: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Випуск 21. Т.2. С.38-51. doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.38-51>